

Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker

Høringsutkast 16. august 2016

Privat bruk av metallsøker

Privatpersoner med metallsøking som hobby bidrar hvert år til at nye arkeologiske kulturminner blir kjent, særlig i dyrka mark. Spor fra forhistorien er vår felles kulturarv og viktige kilder til kunnskap. Samtidig er det viktig å huske på at metallgjenstander bare utgjør en liten andel av de fredete kulturminnene. Sammen med metallfunn er gjenstander av tre, bein, stein m.v. i mange tilfeller de eneste kildene til vår felles historie. Sammenhengen mellom ulike gjenstander, strukturer i bakken og naturvitenskapelige prøver er vesentlig for å forstå og utnytte kildenes fulle potensial. Ensidig innsamling av en kildekategori eller materialtype gir ikke bare et ubalansert bilde av forhistorien, men kan også bidra til å svekke de andre kildenes utsagnskraft.

Det er lov å bruke metallsøker i Norge, men som metallsøker har du et særlig ansvar for å sette deg inn i lover og regler som er relevante for utøvelsen av hobbyen din. Kulturminneloven har de viktigste bestemmelsene for vern av kulturminner, og her vil du også se hva som regnes som automatisk fredete kulturminner (jf. kulturminneloven § 4) og hva staten har eiendomsrett til av løse kulturminner (jf. kulturminneloven § 12).

Når du bruker metallsøker er det særlig viktig å være oppmerksom på følgende:

- Det er tillatt å bruke metallsøker, men ikke i den hensikt å grave frem gjenstander på automatisk fredete kulturminner (se oversikt over hva som er automatisk fredete kulturminner i vedlegg til denne retningslinjen), eller i sikringssonen til slike. Hvis ikke annet er bestemt er det en sikringssone på fem meter fra kulturminnets synlige ytterkant. Denne fredete sikringssonen går rundt hele kulturminnet, både i flate og høyde/ dybde. Det betyr at også jord og løsmasser som ligger over et automatisk fredet kulturminne er en del av sikringssonen. Det er heller ikke tillatt å fjerne løse kulturminner (gjenstander, mynter o.l., se oversikt i vedlegg i denne retningslinjen) som tilhører et automatisk fredet kulturminne, selv om disse ligger i pløyselaget eller løst oppå bakken.
- Informasjon og kartfesting av alle *kjente* automatisk fredete kulturminner skal ligge i kulturminnedatabasen Askeladden. Disse kan du finne på www.kulturminnesok.no eller www.miljostatus.no, samt på en rekke andre digitale online karttjenester.
- Mange kulturminner har mangelfull, utilstrekkelig eller feil kartfesting i Askeladden, og de aller fleste automatisk fredete kulturminner er ennå ikke oppdaget og kartfestet. Disse har likevel samme beskyttelse i loven. *Føre-var prinsippet* er derfor viktig for alle som kan komme i kontakt med slike.

- Hvis du har mistanke om at du befinner deg på et automatisk fredet kulturminne skal du derfor ikke bruke metalldetektor på stedet. Dette gjelder både i innmark (pløyelag) og i utmark.
- Husk at du alltid må ha tillatelse fra både private og offentlige grunneiere for å bruke metallsøker på deres eiendom.
- Selv om grunneier gir tillatelse har du selv ansvaret for å avklare forholdet til automatisk fredete kulturminner.

Kulturminner i pløyd mark

Når automatisk fredete kulturminner ligger i pløyd mark, er gjerne pløyelaget også en del av kulturminnet. Kulturminner i dyrka mark er ofte skadet av ulike jordbruksaktiviteter, og gjenstander kan være flyttet fra sin opprinnelige kontekst (sammenheng). Av hensyn til landbruk og matproduksjon er det tillatt å fortsatt pløye og drive annet jordarbeid hvis området har blitt brukt på samme måte tidligere – selv om dette kan skade arkeologiske kulturminner. Alle andre typer tiltak, inkludert metallsøking, krever særskilt tillatelse etter kulturminneloven, selv om formålet kan være å redde løse kulturminner.

Kulturminner i utmark

Automatisk fredete kulturminner som befinner seg i utmark, skog og beiteland som ikke pløyes, ligger oftest uforstyrret og godt bevart i jorden. Disse kulturminnene representerer reservoarer av kunnskap om vår felles forhistorie, og det er ikke lov til å sette i gang tiltak som på noen måte er egnet til å skade eller skjemme slike kulturminner. Den som bruker metallsøker i utmarksområder må være særlig oppmerksom på faren for å støte på arkeologiske kulturminner. Husk at mange arkeologiske kulturminner kan være vanskelige å se som tydelige markeringer på dagens markoverflate. Riksantikvaren fraråder privat bruk av metalldetektor for å lete etter kulturminner i utmark.

Hva gjør du hvis du finner noe som kan være et kulturminne?

- Dersom du tror du har oppdaget et automatisk fredet kulturminne, skal du melde fra til fylkeskommunen eller Sametinget (for samiske kulturminner) om dette.
- Løse kulturminner fra før 1537, mynter fra før 1650, og samiske løse kulturminner eldre enn 100 år, er statens eiendom.
- Dersom du har funnet et løst kulturminne skal du melde fra til rette myndighet, dvs fylkeskommunen eller Sametinget i det fylket der funnet ble gjort, så snart det er praktisk mulig. Melding kan gjøres på telefon eller e-post. Du bør derfor ha telefonnummer og e-postadresse til rette vedkommende med deg når du er ute og søker. Kontaktinformasjon kan du også finne på internett under vedkommende fylkeskommune eller Sametinget.
- Hvis du har gjort funn av en gjenstand som er eldre enn 1537 eller samisk gjenstand eldre enn 100 år, skal du ikke grave videre der funnet er gjort, fordi det alltid er en mulighet for at gjenstanden du har funnet er en del av et automatisk fredet kulturminne, et gravfelt, et gammelt veifar, et middelaldersk kirkested, en handelsplass e.l. Merk funnstedet nøyaktig på kart, eller bruk GPS.
- Videre søking i området må ta hensyn til at du kan befinne deg på et automatisk fredet kulturminne, som det vil være ulovlig å gjøre inngrep i.

- Om du får utslag på detektoren i nærheten av et annet funn er det ofte en indikasjon på at du befinner deg på et automatisk fredet kulturminne. Riksantikvaren anbefaler derfor at du aldri graver nærmere enn 25 meter fra kjente automatisk fredete kulturminner eller funnsteder for løse kulturminner. Hvis du får utslag nærmere enn dette bør du melde fra om det til fylkeskommunen eller Sametinget.

Håndtering og innlevering av funn

Mange arkeologiske gjenstander er skjøre etter århundrer i jorda. Behandle alt du finner varsomt. Unngå vask og rens og ikke fjern jord eller organisk materiale fra gjenstandens overflate. Viktige opplysninger kan finnes i mikroskopiske rester av tekstiler, treverk, matrester og annet. Gjenstander bør oppbevares hver for seg i plast- eller papirposer, esker eller lignende. Oppbevar funnet kjølig frem til innlevering – arkeologer bruker kjøleskap. Dersom du er usikker på hvordan gjenstanden bør behandles kan du spørre om dette når du melder fra om funnet til fylkeskommunen eller Sametinget.

Posen eller esken må merkes tydelig med funnsted, koordinater (hvis du har), kartreferanse, navn og dato. Noter deg også andre relevante opplysninger fra funnstedet, som funndybde, jordsmonn og andre observasjoner du har gjort, og lever disse opplysningene til fylkeskommunen eller Sametinget.

Søknad om tillatelse til metallsøking på automatisk fredete kulturminner

Den som i privat regi ønsker å bidra til registrering, dokumentasjon og innsamling av løse gjenstander der det er registrert et automatisk fredet kulturminne må søke om tillatelse til dette, jf. kulturminneloven § 8 første ledd. Søknad skal stiles til Riksantikvarens, men sendes til fylkeskommunen eller Sametinget der du ønsker å bruke metallsøker på automatisk fredete kulturminner. Du kan få hjelp og veiledning til søknaden ved å henvende deg til fylkeskommunens eller Sametingets arkeologer.

Finnerlønn

Hvis du finner et løst kulturminne kan du få finnerlønn for dette. Det er de arkeologiske museene som eventuelt innstiller på finnerlønn, og det Riksantikvaren som avgjør om finnerlønn skal utbetales og hvor stor denne skal være.

Det utbetales normalt sett ikke finnerlønn dersom du bevisst har oppsøkt et sted med den hensikt å lete etter arkeologiske gjenstander.

Samarbeid mellom frivillige private metallsøkere og kulturminneforvaltningen

Riksantikvaren er positiv til samarbeid mellom private metallsøkere og den offentlige kulturminneforvaltningen. Både fylkeskommunene/Sametinget og de arkeologiske museene kan gjennomføre prosjekter hvor private metallsøkere kan delta. Vanligvis foregår slikt samarbeid mellom fylkene/ museene og ulike metallsøkerklubber/ -foreninger. Dersom du ønsker å delta i slikt samarbeid anbefaler vi at du henvender deg til din lokale metallsøkerforening, eller tar direkte kontakt med din fylkeskommune.

Etterreformatoriske kulturminner

Selv om nyere tids kulturminner ikke har et automatisk vern etter kulturminneloven, er de en del av vår felles hukommelse og viktige kilder til kunnskap.

Riksantikvaren ser det som uheldig dersom gjenstander og viktig informasjon fra sentrale nyere tids kulturhistoriske steder, som i fremtiden kan bli vernet, samles inn og havner i private samlinger utenfor felleskapets rekkevidde.

UTKAST

Vedlegg: utdrag fra kulturminneloven §§ 4 og 12

Automatisk fredete kulturminner (utdrag fra kulturminneloven § 4)

Følgende kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet:

- a. Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem.
- b. Arbeids- og verkstedsplasser av alle slag som steinbrudd og annen bergverksdrift, jernvinne plasser, trekull- og tjæremiler og andre spor etter håndverk og industri.
- c. Spor etter åkerbruk av alle slag, som rydningsrøyser, veiter og pløyespor, gjerder og innhegninger og jakt-, fiske- og fangstinnretninger.
- d. Vegfar av alle slag med eller uten brolegging av stein, tre eller annet materiale, demninger, broer, vadested, havneanlegg og åreskifter, båtstøer og båttopptrekk, fergeleier og båtdrag eller rester av slike, seilsperringer, vegmerker og seilmerker.
- e. Forsvarsverk av alle slag som bygdeborger, skanser, voller, vollgraver, festningsanlegg og rester av dem og dessuten varder, veter o.l.
- f. Tingsteder, kultplasser, varp, brønner, kilder og andre steder som arkeologiske funn, tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til.
- g. Steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder som runeinnskrifter, helleristninger og hellemalinger, skålgroper, sliperenner og annen bergskurd.
- h. Bautasteiner, kors og andre slike minnesmerker.
- i. Steinsetninger, steinlegninger o.l.
- j. Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver, urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhengninger og gravmæler av alle slag.

Det samme gjelder samiske kulturminner som nevnt ovenfor fra mer enn 100 år tilbake.

Eiendomsretten til løse kulturminner (utdrag fra kulturminneloven § 12)

Når det synes klart at det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier, er følgende løse kulturminner som kommer for dagen tilfeldig, ved funn, ved utgravninger eller på annen måte statens eiendom:

- a. Ting fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) som våpen, redskap, kultgjenstander samt steiner, trestykker eller gjenstander av annet materiale med innskrifter eller bilder, bygningsrester uten samhörighet med bygninger eller rester av disse, innbo, kirkeinventar, smykker, arkivsaker, skjeletter og skjelettrestrester o.l.
- b. Mynter fra før år 1650.
- c. Samiske kulturminner av den art som er nevnt under a og som er eldre enn 100 år.